

УДК 336 (477)
© 2013С.М. ХАЛАТУР,
кандидат економічних наукОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ
ФІНАНСОВОГО
РИНКУ УКРАЇНИ

Обговорюються особливості розвитку національного фінансового ринку, зокрема його функціонування, стратегія діяльності фінансового сектору, який забезпечує накопичення і розподіл інвестиційних ресурсів та фінансових послуг, взаємодію виробників і споживачів цих послуг за правилами.

Актуальність досліджень в галузі розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг на сьогодні важко перебільшити, адже саме динамічність у діяльності фінансових ринків є важливим і яскравим фактором для економічного зростання та сприяння розвитку різних секторів національної економіки країни. Залучення грошових коштів різного роду фінансовими установами сприяє збільшенню інвестицій в економіку України.

Фінансовий ринок є життєво важливим для зростання, розвитку і стабільності ринкової економіки. Ринки фінансових послуг підтримують корпоративні ініціативи, фінансують використання нових ідей і полегшують контроль фінансового ризику. Більше того, оскільки дрібні інвестори згодом розміщуватимуть значну частину своїх грошей у взаємних фондах, фондах колективного інвестування, ринки фінансових послуг паперів набуватимуть істотно важливої ролі в персональному добробуті й пенсійному плануванні.

Дослідженням фінансових ринків опікувалася ціла низка вітчизняних та зарубіжних учених. Серед них: А. Чухно, В. Базилевич, А. Пересада, В. Федосов, В. Шелудько, С. Юрій, О. Василик, І. Лютий, З. Луцишин, О. Шаров, В. Вірченко, Н. Костіна, Т. Галенко, А. Ковалева, В. Гембала, А. Мертенса, Б. Рубцева [2, 4]. Проте невирішеними залишаються питання щодо напрямів та механізмів функціонування національного фінансового ринку, діяльності розвитку фінансового сектору, який забезпечує накопичення і розподіл інвестиційних ресурсів та фінансових послуг. Тому саме розглядання цієї низки питань й обумовило **мету нашого дослідження**, зокрема основних особливостей функціонування українського фінансового ринку та тих факторів, що характеризують стратегію розвитку як систему.

Відсутність й до тепер цілісного держав-

ного бачення ефективної моделі розбудови фінансового сектору на середньострокову та довгострокову перспективи призводить до хиб у його функціонуванні та недосконалості розвитку, що у свою чергу відбивається на розв'язанні стратегічних економічних та соціальних проблем країни, забезпеченні її національних фінансових інтересів. Виходячи з цього, розробка національної стратегії розвитку фінансового сектору є необхідною передумовою подальшої успішної розбудови держави та її інтеграції до світового економічного простору і вступу до Європейського Союзу.

Необхідність розробки проекту Стратегії розвитку фінансового сектору до 2015 року зумовлена, з одного боку, суттєвим зростанням ролі фінансового сектору в сучасному економічному житті країни, а з іншого, – відсутністю на сьогоднішній день урядового документа, який би містив формулювання цілей та пріоритетні завдання розвитку фінансового ринку України як цілісної системи в сукупності всіх його складових.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий ринок – це складова фінансової системи держави, яка може успішно розвиватися і функціонувати лише в ринкових умовах. Розвиток фінансового ринку значною мірою відображає гнучкість фінансової системи та швидкість, з якою вона може пристосовуватися до змін в економічному і політичному житті країни, а також до різноманітних процесів, що відбуваються за її межами [1].

Важливим фундаментом для зростання, розвитку і стабільності національної ринкової економіки є фінансовий ринок. Становлення і розвиток фінансового ринку стали ключовим елементом сильного економічного середовища, яке підтримує корпоративні ініціативи, забезпечує фінансування реального сектору економіки через залучення інвес-

тицій, здійснення платежів та перерозподіл капіталів. Як каталізатор економічного зростання фінансовий ринок істотно впливає на забезпечення суверенітету держави та реалізацію її національних інтересів в умовах глобалізаційних процесів.

У формі акцій акціонерних товариств і депозитних сертифікатів комерційних банків фінансовий ринок в Україні почав розвиватися з 1992 року. Звичайно, за такий короткий час у формуванні фінансового капіталу і розвитку фінансового ринку навряд чи можна очікувати більш-менш помітних результатів. Сучасний рівень розвитку в країнах з класичною ринковою економікою став результатом тривалої еволюції ринкових відносин. Значимо, що в країнах Східної Європи рівень ринкових відносин також не досяг рівня розвинених країн.

Вітчизняний фінансовий сектор за роки свого становлення досяг певного рівня розвитку. На початку 2008 року в країні діяло 175 банків, 482 страхові компанії, 765 кредитних спілок, 323 ломбарди, 324 компанії з управління активами, 90 недержавних пенсійних фондів та близько 900 інвестиційних фондів різного типу. Випущено в обіг цінних паперів загальним обсягом 424,3 млрд грн. Активи вітчизняної банківської системи становили близько 618 млрд грн, майже 80 % яких припадало на кредитні операції банків. Активи страхових компаній досягли 32,3 млрд грн. Активи кредитних спілок сягнули 5,36 млрд грн. Активи інших небанківських кредитних установ склали 1,14 млрд грн. Діяло 39 фінансових компаній, що мали право надавати послуги з факторингу, та 27 фінансових компаній, які отримали дозвіл на укладання договорів з фінансового лізингу [5]. Усього впродовж року ними було укладено договорів факторингу на суму 485 млн грн, а обсяг діючих договорів з фінансового лізингу склав 20,2 млрд грн. Ліцензію на право залучати кошти установників управління майном з метою фінансування будівництва житла мали 101 фінансова компанія, які за рік створили 70 фондів з фінансування будівництва (ФФБ) та залучили коштів на 5,92 млрд грн. Усього в Україні на кінець 2007 року діяло 311 ФФБ та 5 фондів для проведення операцій з нерухомістю (ФОН) [4].

Фінансовий сектор у цілому розвивається досить динамічно. Разом з тим зазначимо, що його рівень не відповідає зростаючим потребам національної економіки та суттєво відстає від середньоєвропейських параметрів. Попри динамічність свого формування, фінансовий ринок України поки що не став ефективним механізмом реалізації інвестиційних програм держави, суб'єктів підприємницької діяльності та домашніх господарств.

У структурі українського фінансового ринку не виправдано малою є частка небанківського сегменту, на яку припадає менше 7 % загального обсягу активів фінансових установ. Торговельно-розрахункова інфраструктура фондового ринку є незручною, витратною і до кінця не сформованою. Як наслідок більше 90 % усього обсягу цінних паперів, емітованих в Україні, обертаються на неорганізованому позабіржовому ринку. Фінансові установи України надають клієнтам досить вузький спектр фінансових послуг, значна частка яких має незадовільний рівень якості, а законні права та інтереси споживачів цих послуг недостатньо захищені [2].

Одним із головних чинників такого стану є недосконале правове середовище та вади державного регулювання. Нормативно-правова база, що покликана регулювати професійну діяльність на фінансовому ринку, не враховує його особливості, є досить суперечливою та неповністю сформованою.

До того ж розподілення державного регулювання і нагляду ускладнює застосування комплексного підходу до розвитку ринку як цілісної системи і не дозволяє забезпечити ефективний контроль за діяльністю кінцевих власників та консолідований нагляд за професійними учасниками різних сегментів ринку. У фінансових групах це, у свою чергу, зумовлює фрагментарність розвитку ринку, тінізацію діяльності на ньому, а також непередбачений витік капіталу з країни. Існуюча правова база та недосконалість нагляду не забезпечують ефективної протидії маніпулюванню цінами та незаконному використанню інсайдерської інформації. Невизначеність щодо шляхів та меж саморегулювання, з одного боку, призводить до невиправданого втручання держави в ринкові процеси, а з ін-

шого – не дозволяє підключити до ефективної розбудови фінансового ринку інтелектуальні та організаційні ресурси професійних об'єднань його учасників.

Розвиток фінансового сектору гальмується низькою капіталізацією фінансових установ. Малопотужність банківських установ і фінансових компаній виступає серйозним бар'єром для забезпечення реального сектору вітчизняної економіки довгостроковими фінансовими ресурсами, а недокапіталізованість страхових компаній унеможлиблює страхування масштабних ризиків, зокрема в енергетичній, екологічній та фінансових сферах, стримує розвиток аграрного та медичного страхування.

Інвестиційні можливості фінансових установ обмежуються дефіцитом привабливих для довгострокового розміщення коштів фінансових інструментів. Нерозвиненість ринків спільного інвестування, страхування життя, недержавної пенсійної системи та довірчого управління не дозволяє в повній мірі залучати заощадження домашніх господарств до інвестиційного процесу. Цьому заважають і відсутність дієвих механізмів податкового стимулювання інвестиційної активності громадян та недоліки й проблеми в чинному законодавстві.

Суттєвими чинниками, що негативно впливають на розвиток ринку в цілому, є низька транспарентність державних регуляторних

органів та інформаційна закритість фінансових установ, зокрема нестача інформації про результати їх діяльності та послуги, що вони надають [3]. Діючі законодавчі вимоги та процедури розкриття інформації ще не в повній мірі відповідають міжнародним визнаним стандартам і потребам інвесторів та споживачів фінансових послуг, не дозволяють якісно оцінити рівень надійності, кредитоспроможності та фінансової стійкості операторів ринку. Цьому заважає і нерозвиненість системи рейтингових оцінок та існуючий монополізм на ринку вітчизняних рейтингових послуг, відсутність практики оцінки та розповсюдження інформації щодо результативності інвестиційної діяльності компаній з управління активами та інституційних інвесторів.

Характерною особливістю багатьох вітчизняних фінансових установ є невідповідність їх діяльності міжнародним стандартам, правилам та процедурам, визначеним документами Європейського Союзу. Найбільш суттєвими відхиленнями від загальновизнаних стандартів є низький рівень уніфікації регуляторних вимог до фінансових установ, у тому числі до розкриття регулярної та особливої інформації; відсутність дієвих механізмів захисту законних прав акціонерів, особливо у випадку банкрутства або реструктуризації товариств, та клієнтів фінансових установ у випадку шахрайства і зловживань з боку менеджерів і власників.

Висновки

Одна із найважливіших сфер національної економіки, де відбувається формування і розподіл фінансових ресурсів та послуг, і яка пов'язана з діяльністю фінансових установ, є фінансовий сектор. Під фінансовим сектором розуміється фінансовий ринок, який забезпечує накопичення і розподіл інвестиційних ресурсів та фінансових послуг, взаємодію виробників і споживачів

цих послуг за правилами, визначеними державою та її регуляторними органами. Складовими фінансового ринку виступають ринок банківських послуг, ринок кооперативного кредитування, страховий ринок, фондовий ринок, ринок інвестиційних послуг, недержавних пенсійних послуг та інші ринки фінансових послуг.

Бібліографія

1. Амоша А.И. Каноны рынка и законы экономики / А.И. Амоша, Е.Т. Иванов, С.Е. Иванов; ИЕП НАН Украины. – Донецк, 2003. – 518 с.
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: підручник / В.Д. Базилевич. – К. : КНЕУ, 2007. – 719 с.
3. Бородіна О. Аграрна політика України: витоки, сучасний стан і нові можливості в контексті інституціоналізму та викликів глобалізації / О. Бородіна // Еконо-

- міка України. – 2009. – № 10. – С. 94–110.
4. Пересада А.А. Проектне фінансування / Пересада А.А., Ляхов О.О. – К. : КНЕУ, 2005. – 736 с.
5. Янковский Н.А. Инновационные и классические теории катастроф и экономических кризисов / Н.А. Янковский, Ю.В. Макогон, А.М. Рябчин. – Донецк : Изд-во ДонНУ, 2009. – 331 с.

Рецензент – доктор економічних наук, професор **Н.К. Васильєва**